

De tyske batterier ved Kobberød

Af Jens Andersen, 2100 København Ø

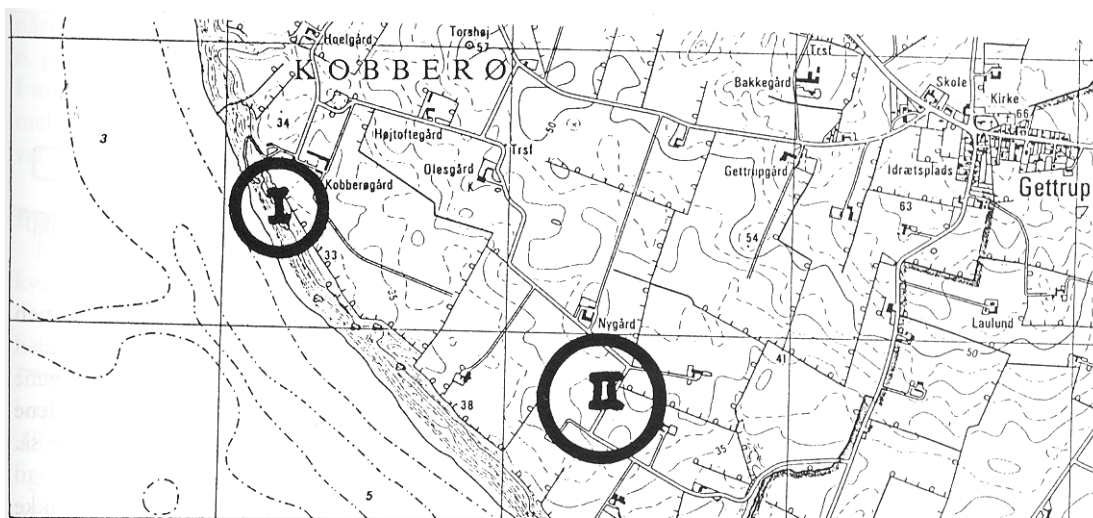


Fig. 1: Oversigtskort over batteristillingerne i Kobberø. I: Markerer stillingen fra 1944. II: Den fra 1940.
Udsnit af Geodætisk Instituts kort, 1:25.000.

I Sydthy Årbog 1995 fortalte Jarl Ingerslev om de tyske befæstningsanlæg i bl.a. Agger og Gudrun Laursen om besættelsestiden i Helligsø-Gettrup. Denne artikel var tænkt som et supplement til disse to artikler, idet historien om batteriet på Agger Tangen har en interessant sidegren i form af den batteristilling tyskerne i efteråret 1944 begyndte at bygge ved Kobberrøgård. Stillingen var nemlig tænkt som en afløser for anlæggene på Agger Tangen, men nåede aldrig at blive færdig.

Da jeg kom i gang med at undersøge tingene nærmere viste det sig imidlertid, at forholdene i Kobberød var mere komplicerede end som så. Tyskerne havde under besættelsen bygget to forskellige batteristillinger i området og ikke kun den ene. Den ene – den fra efteråret 1944 – lå lige op ad Kobberøgård, mens den anden blev bygget i området omkring Dalvej allerede i efteråret 1940.

Det yngste af disse batterianlæg er emnet for denne artikel, mens det ældste batteris historie vil blive fortalt i næste udgave af Årbogen.

Hovedkilderne til artiklen er såkaldte krigsdagbøger (Kriegstagebücher) fra den tyske marines stabe og en rapport fra de tyske fæstningspionerer om befæstningsbyggeriets tilstand (Baufortschrittsplan) i Danmark i januar 1945.

Batteri Agger forstærkes

Som Jarl Ingerslev nævnte i sin artikel blev der

allerede i april 1940 opstillet et kystbatteri på Agger Tange. Batteriets stillinger blev i løbet af krigen udbygget og forstærket, fra og med efteråret 1942 også med kraftige betonanlæg.

Ved årsskiftet 1943/44 skete der en omfattende forstærkning og udvidelse af det tyske kystartilleri på den jyske vestkyst. For batteriet på Agger Tange betød den, at batteriets fire danske 12,0 cm kystkanoner skulle udskiftes med fire moderne tyske 12,7 cm skibskanoner. De gamle kanoner havde haft en rækkevidde på ca. 10 km, mens de nye kunne sende deres granater ud på en afstand af 17,4 km. Beslutningen om omarmingen blev truffet i oktober 1943, og i marts 1944 var den gennemført. Udskiftningen af kanonerne var ikke den eneste forstærkning af batteriet, som var planlagt i 1944. Kanonerne skulle også bygges ind i bunkere med skydeskår i forsiden. Skydeskårene tillod kanonerne et skudfelt på 120°; indtil da havde de haft et uhindret skudfelt på 360°. Bygningen af sådanne bunkere fik høj prioritet for tyskerne fra årsskiftet 1943/44. Årsagen var, at det tyske flyvevåben ikke længere var i stand til at forhindre allierede luftangreb. Valget stod derfor mellem at begrænse kanonernes skudfelter og dermed deres effektivitet eller risikere, at de blev ødelagt under de indledende bombardementer i forbindelse med en invasion.

Arbejdet med at anlægge de nye kanonbunkere i batteriet ved Agger begyndte i løbet af

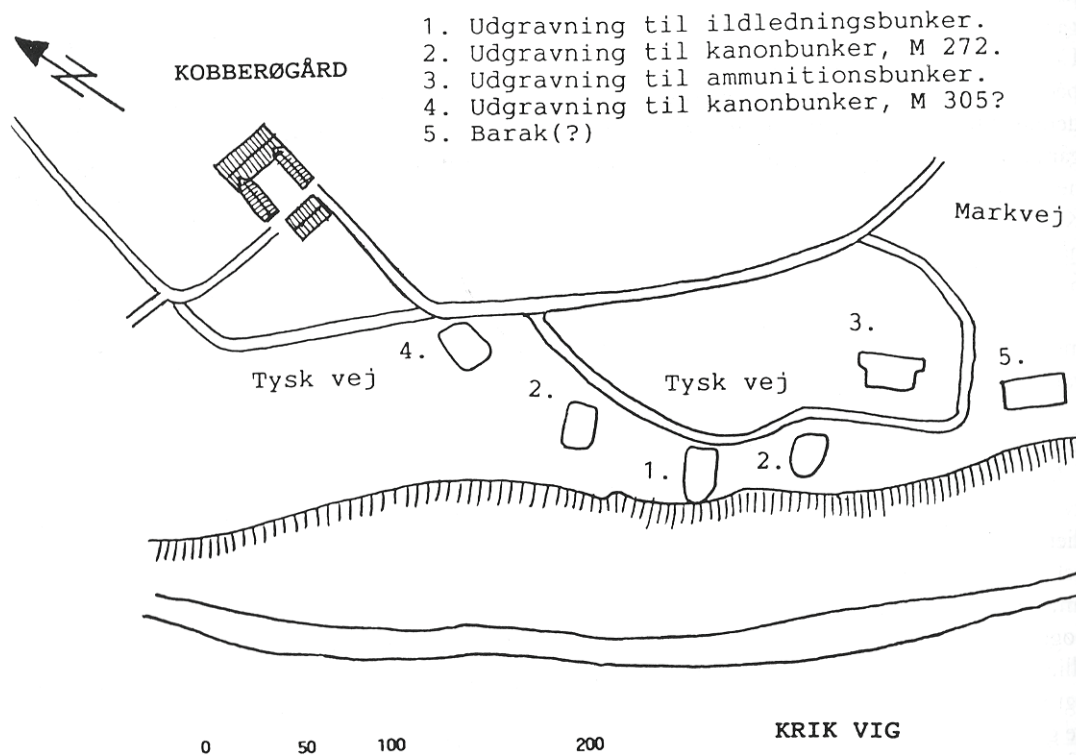


Fig. 2: Skitse over batteristillingen ved »Kobberøgård«. Tegnet på grundlag af luftfotografier fra efteråret 1945. JA 1997.

sommeren 1944. Bunkernes nøjagtige placering blev fastlagt i terrænet og i begyndelsen af september 1944 begyndte selve jordarbejdet. Meget længere nåede man imidlertid aldrig - efter få dage blev gravearbejdet nemlig befalet standset. Man havde besluttet, at hele batteriet skulle flyttes til Kobberød.

Ny batteristilling ved Kobberød

Kobberød ligger på østsiden af Krik Vig, 6 km stik øst for indsejlingen til Limfjorden, og 7 km sydøst for batteriets hidtidige stilling.

Baggrunden for, at man besluttede at flytte batteriet hertil, var formodentlig, at det på Agger Tangen lå for udsat. Der havde flere gange, senest i februar 1944, været problemer ved kraftige storme, som truede med at skylle befæstningsanlæggene væk. Desuden var batteriet meget kraftigt plaget af tilsanding. Disse forhold betød, at en tysk marinegeolog i juni foreslog en flytning af batteriet fra Agger Tange til østsiden af Krik Vig.

Endelig kunne batteriet fra den mere tilbagetrukne stilling både dække indsejlingen til Limfjorden og en stor del af kysten på begge sider, selv med det indskrænkede skudfelt fra kanonbunkerne.

Den første bestilling på arbejdet blev afgivet til den tyske byggeorganisation, Organisation

Todt, den 9. september 1944. Arbejdet med at bygge det nye batteris stillinger ved Kobberød tog fat allerede i begyndelsen af oktober.

Det udvalgte batteriområde lå helt ud til kysten, ca. 100 m sydøst for Kobberøgård. Der blev bygget barakker øst for gården og anlagt en ny vej, som gik vest og syd om gården. Kanonstillingerne og ildlederbunkeren skulle ligge forrest, yderst på skrænten; bagved skulle ammunitions- og mandskabsbunkerne ligge.

Ved midten af november 1944 var der afgivet bestilling på bygningen af i alt syv bunkere, som alle skulle have vægge og lofter af 2 meter jernbeton. Det drejede sig om fire kanonbunkere, en ildledningsbunker og to ammunitionsbunkere. Desuden havde man tænkt sig at bygge fire mandskabsbunkere, hvis anlæggelse imidlertid aldrig nåede at blive bestilt.

De to af kanonbunkerne var temmelig konventionelle bunkere af typen M 272, som man i dag kan se på stranden ved Furreby (nord for Løkken) og Skagen. Udgravningsarbejdet til de to bunkere begyndte den 18. og 28. oktober, og hullerne var færdige henholdsvis den 20. november og 19. december.

De to andre planlagte kanonbunkere var ingeniørmæssigt langt mere interessante. De var af typen M 305, som var et forsøg på at løse problemet med, at kanonernes skudfelt blev

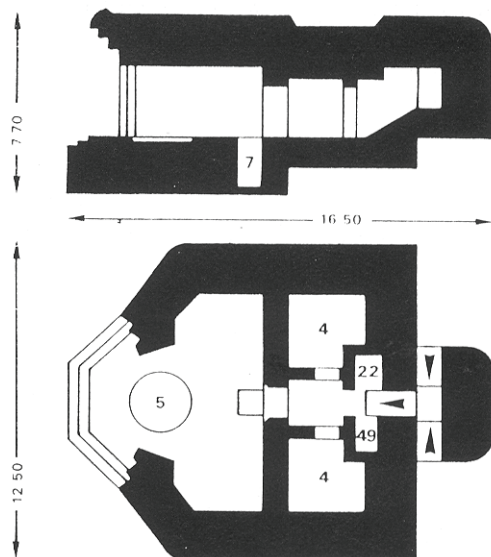


Fig. 3: Betonbunker med skydeskår til kanon, type M 272. Øverst ses bunkeren i tværsnit, nederst i plan. Efter Rolf, 1985.

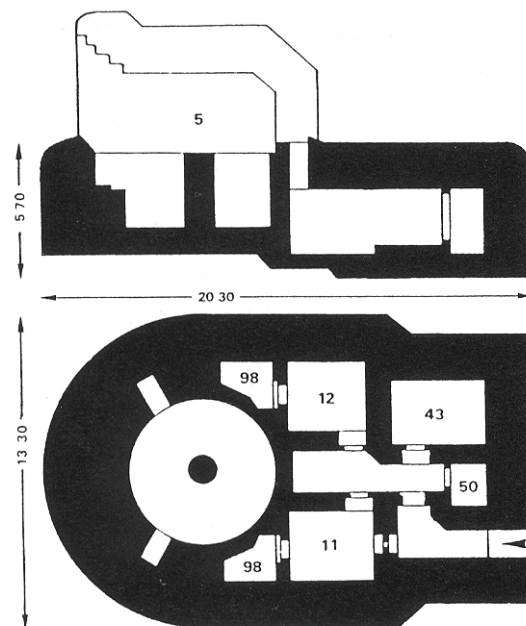


Fig. 4: Bunker med et drejeligt kanontårn af beton, type M 305. Skydeskår af typen M 272. Øverst ses bunkeren i tværsnit, nederst i plan. Efter Rolf, 1985.

begrænset ved at blive indbygget i bunkere. Kanonen blev simpelthen anbragt oven på bunkeren i et drejeligt tårn af tyk jernbeton, og bevarede dermed et skudfelt på 360° samtidigt med, at det var godt beskyttet mod beskydning.

Et sådant betontårn blev dog i hele "Atlantvolden" kun bygget i to eksemplarer, nemlig på en materielplads ved Paris samt ved Calais i Nordfrankrig.

Udgravningen til den ene af de to bunkere begyndte den 4. oktober, men blev aldrig gravet færdigt, da der den 7. november kom ordre om, at arbejdet på den skulle standses. Arbejdet på den anden bunker nåede aldrig at komme i gang.

Udgravningen til batteriets ildlederbunker begyndte 4. december, men nåede tilsyneladende aldrig at blive afsluttet. Som det fremgår af navnet var det fra denne bunker, kanonernes skydning skulle have været dirigeret. Kun på den ene af de to ammunitionsbunkere nåede arbejdet at komme i gang; det skete den 6. januar 1945.

I november og december arbejdede der i alt mellem 82 og 87 mand ved Kobberrød, heraf var 2-3 tyskere, resten var danskere.

Byggeriet indstilles

Man kan undre sig over, at tyskerne endnu et kvart år efter den allierede landgang i Normandiet overhovedet havde planer om at udbygge befæstningsanlæggene på den jyske vestkyst. Imidlertid viser læsningen af de tyske krigsdagbøger, at den tyske militære ledelse selv efter de allieredes invasion på fastlandet regnede alvor

ligt med risikoen for endnu en landgang - denne gang i Tyske Bugt eller i Jylland. Fra og med efteråret 1944 prioriteredes imidlertid forsvaret af den jyske østkyst og de indre farvande højst; omkring årsskiftet 1944/45 blev der i dette område opstillet 29 nye kystbatterier.

Den nye prioritering i kystforsvaret kan have været en medvirkende årsag til, at arbejdet med byggeriet af batteriet ved Kobberrød ikke blev afsluttet. Vigtigere var det dog formodentlig, at der efterhånden som krigssituationen forværredes for tyskerne blev alvorlig mangel på materialer; bl.a. cement og jern, men også dæk til lastbilerne. Der opstod dermed et stort misforhold mellem de planlagte byggearbejder, og de ressourcer, der stod til rådighed.

Således fremlagde den tyske flåde i januar 1945 planer for støbning af 69.650 kubikmeter jernbeton i Danmark i første halvår af 1945; i februar måtte man imidlertid erkende, at man kun ville kunne regne med at få 10.000 m³ til sin rådighed.

Præcist, hvornår arbejdet blev standset kan ikke siges med sikkerhed. Nogle kilder tyder på, at det allerede skete inden midten af januar 1945. I de tyske ingeniørtroppers oversigt er der nemlig ingen oplysninger om størrelsen af arbejdsstyrken den 15. januar. Desuden er det antal dagsværk, som angives for perioden siden 15. december lavt i forhold til de to foregående måneder: 1600 dagsværk mod henholdsvis 2418

og 2603. Desuden nævnes kanonbunkerne heller ikke i en oversigt fra ingeniørtropperne 20. februar 1945.

Imidlertid synes flåden endnu i januar at ville fortsætte arbejdet, da man beregnede, at der i 1. første halvår af 1945 var behov for støbning af 1820 m³ beton i batteriet. Dette tal var lavt sat, eftersom de arbejder, som var planlagt i efteråret 1944 krævede ca. 8000 m³ beton. Desuden indgik kanonbunkere og ammunitionsbunkere ikke i den nye plan; dette kan dog skyldes regnskabsmæssige forhold, da de jo egentlig indgik i 1944-programmet. I februar blev betonmængden for 1. halvår af 1945 nedsat til kun 222 m³; dermed var byggeriet reelt indstillet.

Resultatet blev under alle omstændigheder, at bunkerne ved Kobbørød aldrig blev bygget, og at batteriet på Agger Tange fungerede frem til Befrielsen, trods de problemer dets placering frembød.

Kilder - litteratur

Lippmann, Harry: Anmerkung zu den Betondrehturmen. IBA - Informationen 24 (1994), side 12-21.
Rolf, Rudi: Het Duitse fortificatie - ontwerp 1935-1945. Beesterwaag 1985.
Hendriksen, Knud: Våben i Klitterne. København 1983.

Utrykte kilder

Kriegstagebuch Marineoberkommando Ost, 08.05.-31.12.1944.
Rigsarkivet. Håndskriftssamlingen XVI, pk. 16 læg 248 - pk. 17 læg 241.
Kriegstagebuch Marinebefehlshaber Dänemark, 01.04.-30.09.1944. Rigsarkivet. Håndskriftssamlingen XVI, pk. 21 læg 260. Die Gefährdigung der auf der Agger- und Harbøre-Nehrung errichtene Stellungen durch naturliche Zerst, Örungsvorgang, rapport 16, 06. 1944.

Rigsarkivet.

Generalkommandoens efterretningstjeneste, "Stockholmsarkivet", pk. LXX.
Festungs-Pionier-Stab 31. Baufortschrittsmeldung Stand 15.1.45.
Bundesarchiv, Militärarchiv Freiburg.
Festungs-Pionier-Stab 31. Baustands und Baufortschrittsmeldung Stand 20.2.45. Bundesarchiv, Militärarchiv Freiburg.

Kilde: Sydthy Årbog 1997, side 40-44.